

יעקב ב. פרידמן

"אני קר כקרח ואני קודח מאש" עשור לפטירת הרב דוד זריצקי

בימי חול-המועד, פסח או סוכות, התרכזו שעותיו המעורפלות של רבי דוד.

כל ימי החג (שהכתיבה אסורה בו), היה מהלך תפוס שרעפים; מאות הגיונות וריבואות מילים מהדהדים בין תאי מוחו. ומוצא – אין. נחל שוטף של הגות ורגש היה מבקש לבקע את קליפת המוח המבדילה בינו לעטו, ולשעוט אל עולמו של הקדוש ברוך הוא.

במוצאי החג, לאחר הבדלה היה נחפז כל עוד רוחו בו, אל מכונת הכתיבה, ופורק במפל אדיר את מטעניו. שעה אחר שעה היה רכון על המכונה; לב-הפלאים שלו הומה ורוגש, מוחו אפוף הבזקי-מחשבה, שתי אצבעותיו רתוקות למקשים, והוא כותב, וכותב וכותב...

את הכתיבה הזאת לא עצר אף כח בעולם.

השבתות, אף הם היוו פרק לעצמו בשירת החיים שלו. בשבתות היה חי כל כולו עם עצמו ומחשבותיו; הוא היה מתרחק ככל שניתן לו מסובביו; מתייחד עם מחשבותיו ומהפך בתחושות הערטילאיות; אלו שאי אפשר להן לבא לידי ביטוי. עם צאת השבת היה נחפז לפינתו הקבועה, למכונת הכתיבה, ורוקם למחשבותיו עור וגידים.

בס"ד

היום חל יום השנה ה-45 להסתלקותו של הסופר הרב דוד זריצקי ז"ל.

ארבעים וחמש שנים חלפו מאז נדם קול השופר, הקול שהיה מרטיט ומרעיד את לבם של שלומי אמוני ישראל; שהיה מזכיר להם את יפיו של העולם שחרב; שהיה מהלל מפאר ומרומם את דמותו של בן הישיבה – ה'בן תורה'; שהיה מחדיר בלבבות ערכים של אמת, של נצח, של חיים שיש בהם; שהיה מטיף, לעיתים בחזקה, להתרחק מן הריצה אחר המותרות; שהיה מחבר את לבב בני ישראל לאביהם שבשמים.

הוא הלך למנוחות, אך השופר שלו עודנו עומד ומשמיע קול גדול. חלפו להם כבר ארבעים וחמש שנים מהסתלקותו, ועדיין תקיעותיו שלו מהדהדות ברמה בחללו של עולם. ספריו הרבים מבוקשים עד היום בקרב כל חובבי ספרות תורתית אמיתית. הנה זה עתה לרגל שבוע הספר הודפסו מחדש אלפים רבים של עותקים מספריו, לאחר שאלפי הספרים הקודמים שהודפסו אך לפני כשנתיים ספו תמו ואזלו מן השוק לגמרי. מאמר או סיפור חדש המתפרסם בגליונו הצנוע מעוררים הדים רבים, ומתקבלים בקרב הציבור בצמאון מופלא ובלתי מוסבר. כזה הוא הסיפור "אלף" שהופיע בגליון הקודם, גליון חג השבועות, שהיה ספון טמון שנים רבות בגליונות ישנים ומאחורי שפת האידיש, שעורר תגובות כה רבות וכה נלהבות ונרגשות. אף אנו נתעוררנו מכך להמשיך ביתר שאת ולהאיר מאוצרותיו הטמונים של ר' דוד זריצקי זצ"ל לפזר טללי תחיה על הציבור שכה צמא לשתות ממעין קולמוסו שנראה כי אינו מפסיק לנבוע.

*

כדרכנו, גליון היארצייט מוקדש למאמרים שהתפרסמו אודות הסופר במשך השנים. הפעם בחרנו להביא בפניכם את מאמרו של הסופר התורתי אמן המילה, חד העט ומבוע הרגש הרב יעקב ב. פרידמן שיחי'. המאמר התפרסם בהמודיע במלאת עשור להסתלקותו.

המאמר השני המתפרסם בגליון נכתב בשנת תשי"ד על ידי ר' טוביה פרשל ז"ל לרגל הוצאת הספר "למעלה מן השמש".

בתפילה

שנזכה לתחיית המתים ולגאולה השלמה
במהרה בימינו

מערכת "נר לדוד"

מוצאי שבת ט"ו מרחשוון תשי"ד. הקריין ב"קול ישראל", שגדלות החזון-איש נהירה לו כשבילי נהרדעא, מחדיר בין שאר ידיעות טפלות, גם ידיעה שתזעזע תוך רגעים אחדים את העולם כולו ת"ק פרסה על ת"ק פרסה: פטירת מרן בעל חזון איש.

ברחוב החשמונאים בירושלים, מסב אותה שעה ר' דוד בסעודת מלווה מלכה, הוא קולט את קולו היבש של הקריין:

"בבני ברק נפטר הרב אברהם..."

... והבזיק הרעם בלבו של רבי דוד, האור ניצת ולבו בוער כמדורת בית המוקד... הוא מזנק כהלום רעם ממקומו, ועוד לפני שהוקרא שם המשפחה, רועמים המקשים במכונת הכתיבה בבלייל של צער ותוגה - -

הוא עוד מספיק לבקש את זוגתו שתירשום פרטים נוספים, והוא עצמו מצוי הרחק; נפשו הומה, והוא מרחף אי שם על יד קיתונו של בעל חזון איש. אצבעותיו המקישות רועדות, רוקמות בסלודי סלודין את סוד הווייתו של רבן-של-ישראל.

כעבור דקות אחדות היה ערוך לפניו מאמר נרגש ורב השראה סביב חייו ואישיותו של בעל חזון איש; ורוחו הסוערת של רבי דוד שככה.

כזה היה רבי דוד זריצקי.

עט היה תלוי למראשותיו של רבי דוד. וכל אימת שהיתה רוח מנשבת בו, היה מתנגן מאליו. זו עט הפלאים שלא תהיה לה תמורה; העט שפיכתה כאשד אדירים; ששלטה ביד רמה, ביעילות מדהימה במאורעות מבזיקים. העט שהגיבה כברק על מקרים המתיישנים בערוב יום, ומותירים רק את טעמם הדלוח. זו העט שניצבה מדי יום על דופק ההתרחשויות, שעה שאחרים טרם קלטו כדבעי את פרטיהם.

כי לא היה רבי דוד עושה להטים, ולא עשה רק במשחקי לשון. הלשון ושעשועיה לא היתה בדוקא שדה המערכה שלו. רבי דוד הפליא לעשות גם כשטרם התאזרח בפיו השפה העברית (עם עלותו מאירופה. ועד אחרית ימיו ערג לאפשרות לכתוב ביידיש: "אין יידיש" אמר, "שרייבט זיך פון זיך אליין". "ביידיש הדברים נכתבים מאליהם...") הוא האיר מחשכים, גם כשהברקות לשוניות לא נצצו במאמריו.

מעולם לא הכין טיוטות, לא תיקן ולא מחק (הדפים המתוקתקים שלו הודפסו ב"המודיע" לעתים, גם עם טעויות התקתוק...) מעודו לא חיפש משפט תואם, לא חיזר אחר תחושה נעלמה; גם לא יצר אריח על גבי לבנה את ארמונותיו.

... כי רבי דוד בנוי היה ממסד עד טפחות - שירה. וכשהיתה מכונת הכתיבה על ידו, היתה השירה הזו פורצת ועולה על גדותיה. מעודו לא ערך את כתיבתו, לא ארגן ולא עיצב, לא פתיחות ולא כותרות. עם כתיבת מאמר היה רבי דוד מנתח את נפשו לנתחיה, ומזרים אל הכתב נתחים מפנימיותו הגואה: דם מדמו. דם מאותו דם ששפך על גבי המזבחות שהקים בימי ענותו. כיוון שהיתה הפנימיות שלו ערוכה, דמו סומק, ורוחו נכונה - שוררה העט מאליה!

בכח הזה האיר את ההשקפה היהודית במשך שנים, בששה מאמרים שבועיים (!!) ובכח הזה הנציח בדקות ספורות מאמרי תהילה, שאת לשדם ממשיך העולם ויונק בשקיקה!

רבי דוד היה כותב באושר, בלהט, בשקיקה. האושר הלהט והשקיקה היו מנת חלקו רק כשהתנאים אפשרו לכתוב. כאן, ליד מכונת הכתיבה המשקשקת הוסר הלוט. רבי דוד היה ניצב פנים בפנים עם ילידי רוחו וממשמש בהם בכלות הנפש. השעות הללו, שעות הבטוי וההוצאה מהכח אל הפועל, הקנו לו הנאה משכרת, לראות כיצד זה הופכות תחושות מעורפלות למציאות אדירה, מציאות שמדליה אנו יונקים עד היום; הקנו לו את האפשרות לראות את יקוד האש לובש צורה של אותיות, משפטים ושורות.

כל ימיו היה רבי דוד מהלך בשולי הדרכים. מן החיים לא נהנה כמלא נימה, כי אם במידה שהניחו לו לשאוב מהם רעיונות. בעת שיחה אחת אודות כתיבה, סופרים וספרות, פתח חרך לנפשו הסוערת:

"כל ימי" אמר, "הריני מהלך מחוץ לחיים, חולף על פתחם ומשקיף... תמיד משקיף... מתבונן..."

העדיף תמיד להמצא ביחידות. על אף שהיה כולו רגש, ואהב את ילדיו ככל חום לבו, היה סועד בזריזות עצומה, ונחפז אל תוך עצמו. אל שתיקותיו והגיונותיו. הוא שתק הרבה, ומן השתיקה הזו הוא ניזון. מי שמצוי אצל כתביו ישער אל נכון עד מה רעמה השתיקה הזו!

בתוקף תפקידו בבית הדין הרבני, הוא נשא על לוח לבו אלפי ידיעות מרעישות, סודות בלי מספר, בתוכם גם מילי דלא מעלי; אף מלה אחת! אף מלה לא צלחה מעולם את מפתן נפשו. לעתים שכיחות היה חוזר מעבודתו ברוח עגומה. החיים במעורמיהם שנחשפו לא אחת לפני שולחן בית הדין, אכלו בו בכל פה.

גם בערוב ימיו כשמאמרו אודות מצוקת הדיור שאנו נתונים בה זעזע את מצפון היהדות הנאמנה, ואינשי דלא מעלי, מצאו לנכון למרר את חייו עד דכא, לא פצה רבי דוד את פיו; לא

פצה אף פעם אחת! מכתבי איום שהציפו את מעונו, הטרדות טלפוניות מדכדכות, מצאו אותו תמיד משוריין בשתיקתו.

כל ימיו היה רבי דוד עוסק בקדיחה ושאיבה בנפשו שלו, הוא כתב בכמויות אדירות, לרוב על עצמו; הוא קדח ללא רחם, הפך בבני מעיו וטלטל את נפשו טלטלה רבה; הביע כל מה שניתן להבעת בשר-ודם, וחדר עד היכן שיד אנוש מגעת; אדם מהסוג הזה, נותר בדרך כלל מנוער מכל תנובת רוחו, ואין עמו דבר לבד הכתיבה שהוא כותב והספרים שהוא עורך...

אף על פי כן, מעידים בני משפחה, נותר חבוי בנפשו הפלאית איש כביר שרחש חיים ללא תכלה, ושאף למוצא. כשבאה לידו אפשרות של ביטוי, בעת תפילה, ליד פרק תהלים או כל עיסוק רוחני, היה רבי דוד השתקן והמסוגר כולו בערה יוקדת, ונחל דמעות היה משוך תחתיו!

לב-הפלאים שלו הומה ורוגש,
מוחו אפוף הבזקי-מחשבה,
שתי אצבעותיו רתוקות למקשים,
והוא כותב, וכותב וכותב...

דם ואש ותמורות עשן שמשו כור התוך, ושמשו חמרי-גלם ליציקת הלבנה שפעפעה ביצירותיו. כל שורה משורותיו היתה רקומה פרקים רווי הוד של בטול היש; של עקידת כל אבר ואבר על מזבח הרצון האלוקי; גם אם גזר אותו רצון על דוד בן שיינדל שבעת מדורי גיהנום. על כל גל שהיה עובר על ראשו לא נענע ר' דוד בראשו, כי אם התבונן בעינא פקיא. התבונן עם שלל סגולותיו הרוחניות, ולמד אותו עד תכליתו. את פרי הלימוד הזה אנו שונים כמוכי צמא, דוקא היום בימי בצורת ספרותית.

בלילות חושך וצלמוות בשאול הסיבירי, כשגופו המעונה והמרותח נאכל בקרח, התעלף בצמא וצפד ברעב; בחלק המקום בו מכרו יצורי אנוש את שרידי גוויתם בעד גרגיר מיובש של שרף; בצל יצורים שרצחו וטבחו ורמסו תמורת חסכון של שעת שמירה – היה רבי דוד עסוק ביצירת תורה רחבה ומופלאה משלו: כיצד להחיות את תורתה של ראדין בערבות ארכנגלסק.

הוא למד ולימד את תורת התופת ומסריה. למד כיצד יצמא בן תורה; כיצד יאחז זלעפות רעב; לימד כיצד יפרש בן תורה צליפות של שוט או ריטוש אברים, וכיצד יכחילו פניו מן הכפור.

הוא עבר ברמ"ח אבריו הגופניים והנפשיים את כל מדורי הגיהנום שהיה ביד הרוסים לספק – והיה בידם לספק ביד רחבה! – ובלבו יקדה תשוקה בוערת. על התשוקה הזו יספר בערוב ימיו באזני בתו, שתהיה למה זה מסר את נפשו להמר איסור דאורייתא בדרבנן, שעה שהיה פטור מכל מצוות התורה.

"עמדנו" אמר לה אז אביה "יוםם ולילה, השכם והערב, על פתחו של המוות; המוות היה האורח הקבוע בחלוננו. בקשנו להתכונן לקראתו. כיצד מתכוננים? שאפנו להצליח ולמות ללא חילול שבת דאורייתא!".

רבי דוד למד תורה בראדין, ולמד תורה בטייגה הסיבירית. ושתי ה'חדרים' כאחד יקדו בלבו כמו מכוות-אש. כל שורה וכל כתיבה היו עצם מעצמיו של המזוג הזה; היו חתומים בחותם האש הראדיני והקרח הסיבירי. ... זה המיזוג שיצר בלבו את אותו הר געש שלא ינוח ולא ישוך, עם לבתו הרוחת; והוא שיצר גם בד בבד את הכלים הסגנוניים המאופקים שעמם הפליא לעטוף את הלבנה הזאת.

הליכה על בהונות בתוך אש להבה זו היא נוסחת הפלאים שהורשה לנו את "גשר צר" – יצירת החיים שלו, זו היא שהורשה גם מן הזוית האחרת את "למעלה מן השמש".

"אני קר כקרח ואני קודח מאש; אני קפוא ואני יוקד – ולנוכח עיני מראות נוף בהירים עד בלי די!"
(ר' דוד זריצקי).

ט. פרשיל

ניגון הגעגועים

עם הופעת הספר "למעלה מן השמש"

זהו ספר הרעב והצמאון הגדולים לתורה.

זהו שיר השירים לישיבה ולומדיה.

אין דמות מרכזית בספר, גבור נושא ראשי סביבו מתרקם הסיפור על פרקיו, יש רק דמויות. בני הישיבה, ראשיה ולומדיה, הינשאות על גלי התלהבות והתמסרות לתורה אל על.

הישיבה מכורת בן התורה היא. ביתו לעולם. אליה ישוב ברבות הימים גם אחרי שהרחיק לכת ממנה. העמוד שלמד עליו, שהיה צמוד לו ימים ולילות משוך ימשוך אותו וידריך מנוחתו באשר הוא שם. יתאמץ להקימו מחדש בביתו, יגזול מזרם הזמן רגעים, שעות ולילות וידביקם לנצח ללימוד התורה.

"מדוע בעצם קשה כל כך להיפרד מעל הישיבה? לעולם אין בן ישיבה עושה ואת בלב קל. מדוע דבקים בה כל כך עד לבלי הפרד?... ומדוע אין בן ישיבה יכול לשכוח את ארבעת קירות הלבנים הפשוטים, את ספסלי העץ הארוכים, את הסבל והיסורים – דכדוך הנפש של שנות הלימוד הראשונות? מדוע חודר כל זה עמוק כל כך לתוך נשמתו, נטבע בדמו עד כי אפילו חיי משפחה אין בכוחם להשכיחם מלבו? מהרהר מאיר".

ב

באים אליה בכל הדרכים. לא יעמדו בדרכם לא גזירות וכידוני הגויים ולא דמעות ויגון אם.

הנה הם הולכים, חבורות. חבורות. אין איתם שום דבר, רק הבגד על הגוף, זוג תפילין, פרוסת לחם, גמרא וספר מוסר. הם עזבו בתיהם ומשפחותיהם ברוסיה הלבנה ונעים לעבר גבול פולין. שם הישיבות עוד עומדות על תילן. שם ירוו צמאונם הגדול. נודדים הם מכפר לכפר ומעיירה לעיירה. עוד רבה הדרך לפניהם. משמרות גבול מזויינים, נהרות ויערות.

גם יענקל ביניהם. יתום הוא מאב ואם. אחד הבחורים אספו בדרך. טרם ידע לאן הם הולכים ובשל מה. אך בשעות המרגוע המעטות, בסתר מחבואיהם הוא שומע על כסופיהם וגעגועיהם.

ושם במחשך המחבוא שומע הוא בפעם הראשונה "את הניגון ששמע יענקל אחר כך מאות פעמים בשעות נוגות של בין השמשות, או בשעות הלילה המאוחרות מפי מתמידים שאינם נוטשים את תלמודם לרגע. הניגון היה רווי כיסופים ותחנונים, מלא אהבה ומסירות אין קץ, עד כלות הנפש ממש:

6